

Kort föredrag lördagen 25 januari 2020 Karlstads domkyrka

SVEN HECTOR – oroväckande präst krigsvintern 1939-40

Inför prästvigningen av Tony Danielsson, som missiveras till Eda-Köla pastorat.

Margareta Brandby-Cöster, pensionerad präst, teol.dr.

=====

För femtio år sen, i maj 1970, prästvigdes jag här i domkyrkan och kom snabbt att bli vän med en del av de äldre prästerna i stiftet; bland dem Sven Hector (1906-85) och hans vän, Albin Renström (1900-86), tidigare präst på Hammarö.

I morgon prästvigs du Tony och kommer till Eda församling, där det hände något för 80 år sedan, som det inte står ett ord om i t.ex. Karlstads stifts herdaminne, men som jag skrivit om i en liten bok, som jag vet att ni har samtalat om på din prästexamen och som du i samband med det skrivit en fin text om.

”Vinden är vresig, kölden sträng” diktade Nils Ferlin och så var det verkligen för 80 år sen. Andra världskriget pågick ute världen, i Sverige var krigsvintrarna extremt kalla och klimatet i Eda församling tycks ha varit bottenfruset.

Där var Sven Hector präst. Han var född 1906 och växte upp i Bogens och Gunnarskogs församlingar där hans far, Olof Hector, först var kapellpredikant och sedan kyrkoherde från 1914. Sven och hans hustru Inga-Lisa, som var läroverksadjunkt i språk, hade studerat i Lund, där de var engagerade i den socialistiska rörelsen Clarté.

I juni 1933 prästvigdes Sven av biskop J. A. Eklund, kom först till Dalsland och så till Eda församling i oktober 1933, blev komminister där 1937 och var det fram till 1963, alltså sammanlagt i 30 år. Därefter var han komminister i Nyskoga tills han gick i pension 1972. Och under mandatperioden 1965-68 satt Sven Hector i riksdagen för dåvarande SKP (Sveriges Kommunistiska Parti), som 1967 bytte namn till VPK (Vänsterpartiet Kommunisterna).

Vad var det då för speciellt med Sven Hector? Ja, kanske var han inte så speciell. Han var lång och stilig med en stillsam humor och ett skarpt språk. Han hade läst litteraturhistoria innan han började med teologin och som barn hade han haft polio och gick därför litet dåligt. Han var en särpräglad luthersk förkunnare och en av de mest genomtänkta teologerna här i stiftet. Och politiskt var han alltså sedan ungdomen marxist. Men det var nog tidens oro och kriget, som kom att göra honom särskilt speciell.

År 1944 utkommer en mycket liten predikosamling med titeln *JORDEN TROGEN, predikningar i världens kris* och med undertiteln: *Av några präster i Karlstads stift*. Författarna är alltså anonyma men när jag 1971 fick det lilla häftet av Albin Renström, så berättade han att Sven skrivit sex av de fjorton predikningarna och han själv fyra. Sven skrev också förordet och en avslutande text. I förordet skriver han:

Den religiösa förkunnelsen, särskilt i denna orostid, söker alltjämt på ett eller annat sätt hänvisa till jämförelsevis skyddade platser vid sidan om eller ovanför vår jordiska verklighet. ... Men det var ju till jorden som vår Frälsare och Kyrkans Herre kom. In under dess nöd och motsättningar gick han och helgade så detta liv. I denna värld är vi som kristna ställda. Vår verklighet är skuld och död. Vår frälsning är icke att kunna nå fram till ett slags relativt syndfrihetstillstånd utan rättfärdiggörelsen på grund av Guds trohet mitt i denna verklighet. ... Kyrkans uppgift är icke att stå i trygghet innanför sina

murar i frontställning mot dem därutanför utan att stå tillsammans med alla sina barn under sin Herres dom, förbidande hans återkomst.

Här formuleras alltså en teologisk helhetssyn:

- Evangeliet är Guds motord till världen.
- Religionen som världsflykt skall bekämpas.
- Evangeliet har med jordens liv och jordens människor att göra, inte främst med kyrkans eget liv och kyrkans människor.

Redan i Lund hade Hector fått kontakt med Kristliga studentförbundet i Köpenhamn. Vid den här tiden började högkyrkligheten växa fram i Sverige, medan intresset för Ordet och evangeliets förkunnelse växte i Danmark, där Sven fick kontakt med den s.k. dialektiska teologin, eller krisens teologi, som betonade att Gud i världen inte är den fromma ansträngningens tillägg till världens liv, utan att Gud i världen är en Gud förlorad in i världen, som ett förkunnelsens tilltal.

Martin Luther talar om Guds två regementen, Guds två sätt att styra våra liv. Gud talar till oss genom sitt ord, genom förkunnelsen, som gäller oss alla som delar samma livsvillkor. Alf Henrikson skrev om dessa ofrånkomliga villkor i en dikt som heter ”Kyrkboken”.

Bonden som strävat i sjuttio år
och barnet som dog i sitt första –
namn efter namn över sidorna står
från vagga till bår,
alla de små bland de största.
Fåfängt att veta om dem du begär
vardagens futtiga öden.
Bara det största står inskrivet här:
Födelsen kärleken döden.

Sven Hector uttryckte det så här i en predikan:

... kristendomens ord är något som tar sikte på våra djupaste grundförhållanden som människor, sedan allt det vi sökt skyla oss med: idéer, inställningar, religioner, klätts av oss. Kristendomen är den enda som törs tala om människor endast som människor.

Men Gud talar också till oss genom sitt världsliga regemente, genom det liv vi delar med varandra, som i politiken. Sven Hector var alltså hela tiden en och samma människa men hans uppdrag, som präst och i politiken, var olika

Idag domineras näringslivet i västra Värmland av gränshandeln. På 30-40-talet, var det en bruksbygd, med bl.a. Åmotfors pappersbruk och Eda glasbruk. Klassamhället var påtagligt. Socialdemokraterna var starka och styrde, och kampen mellan socialdemokrater och kommunister var hård, som på de flesta håll i landet, inte minst på bruksorterna.

Under den första krigshösten 1939, när också finska vinterkriget utbröt den 30 november, anklagades nu Sven Hector för att ”sprida oro” genom sin marxistiska hållning och genom att han höll politiska föredrag runt om i landet. Kyrkoherden och kyrkorådet hörde av sig till biskopen och det kom brev till domkapitlet, både anonyma och namngivna. Och såväl högertidningen NWT, socialdemokratiska Värmlands Folkblad som liberala Karlstadstidningen angrep nu Sven Hector.

Sven Hector själv såg den marxistiska historiesynen som ett redskap för att kunna utföra en analys av de förhållanden som präglade samhället och för att kunna ställa frågor som avslöjade

maktstrukturer. På grund av allt detta, beslöt biskop Arvid Runestam att den 19 januari 1940 hålla extra visitation i Eda församling. Exakt för åttio år sedan alltså. Därefter tvingade biskopen Sven Hector till tjänstledighet under fyra månader. Inte för att han gjort något klandervärt som präst eller förkunnat falsk lära, utan för att upprörda känslor skulle dämpas och biskopen skulle lugnas. Men konflikten i Eda återspeglade nog mer världskriget och en lokal och nationell konflikt mellan socialdemokrater och kommunister, än en konflikt mellan biskopen och hans komminister.

Det biskopen inte ser är, att hans beslut sakligt sett bara kortfristig dämpar hans egen rädsla men lägger en orimlig börda på Sven Hector och hans familj. Och framför allt: Biskopen begränsar den yttrandefrihet som tillhör alla medborgare, alltså också präster.

Efter Sven Hectors död 1985 och innan Albin Renström dog 1986, fick jag hand om en del av deras efterlämnade papper. Våren 2014 fick jag också en fråga av dåvarande kyrkoherden i Eda, Mia Brodin. Hon hade upptäckt när hon var ute i församlingen att den präst som församlingsborna talade om som sin präst, var Sven Hector. Hon hade också hittat en liten skrift som Kristna Studentrörelsen gav ut på 70-talet med några texter av Sven. Hon frågade: Kan vi inte ordna en Hectordag i Eda, då församlingsborna får berätta om sina minnen av Sven, som församlingspräst under 30 år? Visst, sa jag, men kan vi inte vänta ett år, så kan jag titta igenom pappren jag har liggande efter mina gamla vänner? Det gick Mia med på.

Under vintern satt jag sedan och läste och skannade in c:a 700 predikningar av Sven och gick igenom föredrag, tidningsartiklar, brev, protokoll mm. Och jag insåg, att här fanns en möjlighet att ur flera olika perspektiv redovisa vad som hände, när Sven Hector blev tvingad till tjänstledighet och som inte fanns beskrivet någonstans. Senare samlade jag predikningar för ett kyrkoår från Svens prästtid och gav ut som en bok.

Sven Hector var 33 år när detta hände och han och Inga-Lisa hade tre små pojkar födda 1936, -37 och -39, den yngste föddes den 29 oktober 1939, just när Sven hamnade i skottgluggen. I juni 1940 var Sven tillbaka i tjänst igen i Eda och stannade i församlingen i ytterligare 23 år och blev efter kriget aktiv i kommunpolitiken.

Så låt oss se vad som hände i Eda för åttio år sen.

Sven är i tjänst som vanligt under hösten, familjen får sitt tredje barn och på julafton 1939 predikar Sven vid julbönen i Eda kyrka. Han inleder:

Paulus sade i sitt vittnesbörd om Messias inför domstolen: -- detta har ju icke tilldragit sig i någon undanskymd vrå (Apg. 26:26 ur 1917 års bibelövers.).

Ifrån vårt vanliga julstök därhemma i vår lilla värld och ifrån den särskilda stökighet som nu behärskar den stora världen därute, har vi kommit hit till denna kyrka denna julafton. ... Finns det icke någonstans någonting som vi kan kalla frid? ...

Längre fram i predikan säger Sven:

Men stallet var ingen skyddad plats och barnet kunde inte värja sig för någonting. På samma gång som vi skall lägga märke till hur julberättelserna talar om hur undangömt allt var som hände i Betlehem skall vi också lägga märke till hur öppet, hur blottlagt, hur prisgivet, hur försvarslöst allt var.

Och Sven avslutar predikan:

Paulus sade: detta har ju icke tilldragit sig i någon undangömd vrå. Nej, livet själv talas det om i julberättelserna, mitt ut till ditt och mitt liv vill orden i kyrkan driva oss. ... – Vad det så skall bli av ditt liv, av världens liv vet inte jag. Jo, jag vet ju: nakna som plockade fåglar läggas vi kalla ned. Så kommer vi ändå till sist till något som liknar en krubba – där Gud själv var.

Så går vi kära vänner ut i livet igen denna jul och detta svåra år. Vi kommer inte från och vi är inte övergivna. Det är Guds ord.

En kärv julhälsning, med det budskap som var grundbulten i Sven Hectors kristna tro: Vi kommer inte ifrån det svåra livet och vi är inte övergivna av Gud.

Sedan predikade Sven på Juldagen, Annandagen och på Nyårsdagen. Och tisdagen 2 januari 1940 reser Sven Hector till kommunisterna i Kungsör och talar under rubriken: Är kommunisterna landsförrädare? Uppmanad av biskopen skickar han in föredraget till domkapitlet tillsammans med andra föredrag han haft under hösten. Den 4 och 9 januari 1940 angriper NWT Sven Hector. Strax därefter skriver Sven brev till Albin Renström:

Dyre broder, ...

De fakta jag ... har om bakgrunden till själva aktionen är, att den tydligen satts igång från början av en klick socialdemokrater som efter direktiv uppifrån driver i dessa dagar s.k. ”bojkott av kommunister” som sport. ... Sak samma var själva centralen sitter, situationen synes i alla fall vara den att någon genomförd bojkott icke kan upprätthållas. ... 300 kommunister i Eda har svurit att på min befallning varenda söndag jag predikar fylla kyrkan men jag har hittills tackat nej till detta flotta erbjudande.

11 januari skriver Karlstads-Tidningen :

I Arvika nyheter har pastor Hector nu tagit till orda och sökt vända angreppet mot sina kritiker. Pastor Hector yttrar här:

”Aktionen mot mig är av politisk karaktär och bottnar i föreställningen om att man kan ställa politiska krav på kyrkan. Man söker sammankoppla kyrkans sak med ett visst av okunnighet och hysteri präglad sätt att reagera politiskt. Men härtill skall kyrkan icke brukas. Jag håller min kyrka och mitt ämbete för högt för att tillåta dem att bli en lekball i vissa grumliga opinionsyttringars tjänst.

Jag kommer att fortsätta min predikoverksamhet som hittills, obekymrad om vad som för tillfället är populärt att tycka eller tänka och om Edra välmenta råd. I kyrkan skall icke en viss slags opinion tjänas utan Guds ord förkunnas. Det är i detta sammanhang jag står i ansvar, men här har icke Ni någon auktoritet att döma.”

Så fortsätter Sven sin prästtjänst och tidningarna fortsätter med sina angrepp. Och fredagen 19 januari hålls det alltså extra visitation i Eda. Ryktena surrar. Den ene har hört av den andre som har hört av den tredje. Jag läser i Domkapitlets protokoll:

”På frågan av biskopen, om Hector offentligen försvarat Rysslands angrepp mot Finland, meddelade herr Lindquist, att en fabrikör Magnusson för honom uppgivit, att Hector vid ett möte, där Magnusson varit närvarande, förklarat, att han, om Ryssland angrepe Sverige, komme att ställa sig på Rysslands sida. ... Jämväl herr Ahlgren meddelade, att han av en lärare Norelius hört, att Hector vid ifrågavarande möte sagt, att i

händelse av krig med Ryssland komme han och kommunisterna att ställa sig på Rysslands sida.

Hur Sven själv upplevde detta berättar han i brev till Albin Renström den 21 januari. Sven skriver:

Biskopen anländer, trummar ihop kyrkoråd, Svensson (kyrkoherden) och Lundgren (kontraktsprosten), ... jag får sitta i farstun och vänta under ett längre sammanträde, införes sedan och märker ögonblickligen hur det hela är upplagt. ... Avsikten: att få mig till "ideell kommunist".

Så redovisar Sven för Albin en del av frågorna han fick:

... 2. Vill pastorn vara med om att bekämpa sin egen kyrka? Här för jag in frågan om kyrkan och biskopen vrider sig i outsägliga kval. Lundgren verkar komplett förvirrad och Svensson sväljer ansträngt. Jag talar om att min solidaritet med kyrkan är djupare än den kan geschwint deklarerars i detta sammanhang. Påpekar hur jag stått under denna fråga om kyrkan i hela mitt liv. ... Vädjar direkt till biskopen som jag vet har en hum om vart det bär då man börjar med mig tala om kyrkan. Får honom att erkänna att bakom frågan gömmer sig "sådana komplex som det skulle föra för långt att här gå in på". Vill ha ja eller nej till svar. Jag svarar nej men vill till protokollet ha antecknat något i stil med biskopens yttrande om att det vore åtskilligt annat att ta upp här.

3. Gillar pastorn kommunismens program om "våld och diktatur": Frågar vad de menar med våld och diktatur. Får till svar lösryckta Lenin och Stalincitat ur en artikel i samma dags nr. av Värmlandstidningen av den virrhjärnan Stolpe. Jag hade läst den strax innan jag for hemifrån och påpekade hur Stolpe själv, sedan han i kristliga tongångar lamenterat om detta rysliga våld och denna diktatur slutar: allt detta måste bekämpas med alla medel till sista blodsdroppen. Frågar om inte det är våld och diktatur.

Sven redovisar fler frågor:

Hur menar sig pastorn kunna förena "kommunism" och kristendom? Jag svarar mycket stillsamt ungefär så som du förstår, där jag hela tiden tryckte på kristendomens roll att vilja göra mig till en fri människa i världen (Luther). Biskopen vrider sig. Jag håller en längre utläggning om att det är ingenting märkvärdigt med min s.k. "kommunism". Påpekar att jag icke står partibunden (vilket tydligen upptas som en sensation). Söker orientera mig endast efter verkligheten på det sociala området. Funnit marxismens analys hållbar. ... Klockan närmar sig nu 1/2 3 då biskopens tåg går. Hans nervositet stiger. ... Tar mig i enrum torkar sig i pannan börjar med att säga som han gjort förut att han "torde vara en av de få som förstår min inställning" – men undrar om jag icke kan ta tjänstledighet - tillsvidare ...

Jag säger att jag vill predika, att jag i mitten av febr. lagt upp en stor serie församlingsaftnar av samma karaktär jag förr talat med dig om med samtal i detta fall över frågan "Varför gå i kyrkan". ...

Hela situationen sätter sig i halsen på mig så att jag icke orkar någonting mer, känner iskylan om hjärtat, förtvivlan närmar sig.

I slutet av brevet skriver Sven:

Käre vän tack för dina ord, jag tar dem på varje punkt ad notam. Jag bemödar mig att uppträda ”som vanligt”. Går på symöten osv. och låtsar som ingenting. Ser glad ut utan att få fräck uppsyn. Sköter exp. och allt. Har skrivit ett par ganska bra predikningar. Leker mycket med Detlof och Stefan. Söker trösta Inga Lisa och Mor fast det går så dåligt. Har bara tappat sugen en gång och då har Inga Lisa fått taga emot den värsta stöten. Sådant pinar mycket. ...

Måndagen 29 januari 1940 skriver både NWT och Karlstadstidningen om Hectors tjänstledighet som då är ett faktum. I Värmlands Folkblad skriver Sven själv:

Herr Redaktör.

I anslutning till meddelandet om min tjänstledighet i Eder ärade tidnings lördagsnummer, ber jag för ytterligare belysning få framföra följande. Min ståndpunkt är densamma som hittills: Jag varken tillhör eller har tillhört något politiskt parti, men beträffande den sociala verkligheten har marxismen givit mig en viss klarhet. Jag har icke sett att kristendomen på denna punkt skulle hindra utan tvärtom att den skall kunna frigöra en människa till att endast sakligt och sanningsenligt söka orientera sig i de jordiska sammanhang hon står och troget, nyktert och ödmjukt hålla ut i denna världs motsättningar.

Vad sedan Finland beträffar ömmar jag lika mycket som någon annan för det finska folket, men både sanningen och neutraliteten fordrar, att allmänna känslor av sympati och antipati icke får ersätta kravet på en objektiv historisk undersökning av konfliktens bakgrund.

Jag kommer icke att undgå ge uttryck åt ovan antydda uppfattningar, så länge detta icke är i svensk lag förbjudet. Men då det enligt uppgift skulle finnas en opposition mot mig i församlingen har jag sett mig nödsakad begära tjänstledighet.

Charlottenberg den 27 jan. 1940.

Högaktningsfullt
SVEN HECTOR komminister.

Den 9 april, under Svens tjänstledighet, ockuperas Norge och Danmark av Tyskland och 1 juni återinsätts Sven i tjänst. Efter kriget kom han med i kommunpolitiken i Eda och 1963 blir han komminister i Nyskoga där han alltså 1965-68 sitter i riksdagen för VPK. Men han är aldrig medlem i partiet.

I efterhand kan man fråga:

Vems perspektiv på den påstådda oron i församlingen fångade biskopen upp och vilka frågor lät han sig styras av?

Vem eller vilka bidrog till den enorma ryktesspridningen och varför gick biskopen inte till rätta med detta?

Som förkunnare var Sven Hector inkarnatorisk och den punkt dit allt drogs samman, var Golgata. Dit är vi på väg och där är redan Kristus. Vi kan inte förfoga över Gud eller dra in honom i våra liv, men Gud är oss nära för att han valt att vara det.

Som församlingspräst hade Sven ett brett upplagt arbete. Han ordnade föreläsningkvällar, litteraturcirklar, bibelstudier och filmkvällar både för barn, unga och vuxna och allt är minutiöst förberett och nedskrivet.

Sven och Inga-Lisa startade också Eda församlingsblad 1940, efter vad jag hört ett av de första församlingsbladen i landet och Sven skrev också i Karlstads stiftsblad. Sven och Albin berättade för mig, att de och några andra präster skickade en svart vaxduksbok mellan sig. Där skrev de ner vad läste och vilka teologiska frågor de höll på att bearbeta. Den fylldes på och skickades vidare. Jag har inte sett den. Men den lever som ett gott exempel.

Det blev en Hectordag i september 2015 i Eda. Många äldre församlingsbor berättade att man sett Sven Hector som ”sin” präst, som hade visat omsorg om församlingsborna och levt med i det liv som församlingen levde.

Och nu, Tony, skall du bli präst i Eda och får därför idag med dig ett ord av Sven Hector. Vid konfirmation Pingsten 1960 talar Sven till sina konfirmander och idag får han säga detta till dig:

Alla Jesusord i Pingstens texter talar om och om igen om detta: ... Vi är inte övergivna, vi är inte hjälplösa, det finns någon som bryr sig om oss, kommer ihåg oss, aldrig ger upp om oss, även om alla andra skulle ge upp och intet mer har att säga oss, inte mer orkar stå kvar på vår sida, hem, samhälle, skola, präst och alla. Just detta har konfirmationsläsningen velat lära och påminna om. Påminna om att det går igenom hela livet som en röd tråd – som färgen här i kyrkan denna dag – vilken binder oss samman med varandra och honom som aldrig övergiver.

Den tråden sträckte sig bakåt till vårt dop, den knöt det samman med det vi idag skall företa oss, den för oss vidare ut i människans liv, Guds sons liv. Vi skall påminna oss i dag allt som han har sagt oss, vi skall ställa oss här framme vid altaret som i en kedja, som sträcker sig bakåt i tiden så långt människor kan skönjas i vår församling, som sträcker sig framåt mot en skimrande himmel. Det är sammanhang i vårt liv – det vill kyrkans alla ord och handlingar säga, det strykes under i konfirmationen. Genom att ställa in oss i denna kedja här framme bekänner och bekräftar vi dessa sammanhang. Vi har förstått att ingen, ingen enda i detta liv är bortglömd, ensam, övergiven. Hjälparen, den helige Ande som fadern skall sända skall ständigt lära oss det och påminna oss om det.

I morgon kommer du Tony, att ingå i den kedja av präster som förkunnat Guds ord före dig här i stiftet, bland dem Sven Hector, som kan ge dig i arv trofasthet, evangelisk förkunnelse och en solidaritet med församlingen och Guds värld. Allt gott i din prästgärning.